

De revolutionære Bevægelser i Rusland.

A. Thun, Geschichte der revolutionären Bewegungen in Russland. Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot. (376 S.) (7 Mark).

De revolutionære Bevægelser i Rusland har, som Professor Alphons Thun udtrykker det, en Forhistorie (der rækker til 1855) og en Historie (der begynder med 1855). Forhistorien falder atter i to Afsnit, der adskilles fra hinanden ved Militæropstanden af 14. December 1825 (russisk Stil).

Om »Forhistorien« beretter Prof. Thun i Grunden intet. Han berører kun ganske flygtigt Militæropstanden af 14. December 1825, der — selv om den havde været organiseret med lidt mere Omsigt — aldrig kunde have begrundet en ny Tingenes Orden, »fordi den liberale Bevægelse kun omfattede en Brøkdæl af de privilegerede Klasser og af Hæren, medens Oprørernes politiske Fordringer endnu ikke fandt nogen Genklang i Folket. I ethvert Fald er dog denne Opstand en modig Protest mod Despotiet, — en Protest, der udgik fra en Haandfuld adelige Gardeofficerer*), som i ungdommelig Be-

*) Under de napoleonske Krige var mange adelige russiske Officerer komne i Berøring med Vestens Kultur, havde indsuget vestevropæiske Forestillinger om Frihed og Forfatningsret, og vendte hjem til Rusland med den Beslutning at »importere Frankrig i Rusland«. I Begyndelsen havde de Liberale gjort Regning paa Czarens Understøttelse, men da Alexander I slog over i Reaktionen og undertrykkede de liberale Foreninger, traadte i deres Sted hemmelige Foreninger, tildels bestaaende af fornemme Officerer, ikke uvillige til til deres Formaaals Opnaelse at betjene sig af de yderligste Midler.

De revolutionære Bevægelser i Rusland.

A. Thun, Geschichte der revolutionären Bewegungen in Russland. Leipzig, Verlag von Duncker & Humblot. (376 S.) (7 Mark).

De revolutionære Bevægelser i Rusland har, som Professor Alphons Thun udtrykker det, en Forhistorie (der rækker til 1855) og en Historie (der begynder med 1855). Forhistorien falder atter i to Afsnit, der adskilles fra hinanden ved Militæropstanden af 14. December 1825 (russisk Stil).

Om »Forhistorien« beretter Prof. Thun i Grunden intet. Han berører kun ganske flygtigt Militæropstanden af 14. December 1825, der — selv om den havde været organiseret med lidt mere Omsigt — aldrig kunde have begrundet en ny Tingenes Orden, »fordi den liberale Bevægelse kun omfattede en Brøkdæl af de privilegerede Klasser og af Hæren, medens Oprørernes politiske Fordringer endnu ikke fandt nogen Genklang i Folket. I ethvert Fald er dog denne Opstand en modig Protest mod Despotiet, — en Protest, der udgik fra en Haandfuld adelige Gardeofficerer*), som i ungdommelig Be-

*) Under de napoleonske Krige var mange adelige russiske Officerer komne i Berøring med Vestens Kultur, havde indsuget vestevropæiske Forestillinger om Frihed og Forfatningsret, og vendte hjem til Rusland med den Beslutning at »importere Frankrig i Rusland«. I Begyndelsen havde de Liberale gjort Regning paa Czarens Understøttelse, men da Alexander I slog over i Reaktionen og undertrykkede de liberale Foreninger, traadte i deres Sted hemmelige Foreninger, tildels bestaaende af fornemme Officerer, ikke uvillige til til deres Formaaals Opnaelse at betjene sig af de yderligste Midler.

gejstring sluttede sig til deres begavede, men de reale Magtforhold ganske overseende Førere.« Adskillige af disse blev hængte og 116 af de Sammensvorne sendtes til Siberien.

Czarens tunge Haand lagde sig nu over det offentlige Liv. Men de engang vakte Længsler kunde dog ikke helt trænges tilbage. Gennem Poesien og Kritiken søgte de at skaffe sig Udtryk. Den satiriske Aare, »der hos Russerne flyder rigeligere end hos andre Folk«, gjorde sig gældende. Bag Romanens og Dramaets Dække angreb man den officielle Civilisations Grundlag i Rusland; man spottede ad alt, ad den uhæderlige Administration, de bestikkelige Embedsmænd, den fordærvede Dommerstand. »Det russiske Samfunds sociale Pathologi blev skreven.« Journalisterne, paa deres Side, bragte »denne sørgelige Kunst at skjule Tankerne mellem Linjerne til Fuldkommenhed.« En sørgelig Kunst, tilvisse! En Kunst, der er en Frugt af et demoraliseret Regeringssystem. Kun en demoraliseret Regering kan ville forhindre Borgerne i frit, aabent, ærligt og ligefrem at udtale, hvad de anser for Sandhed. Og hvad opnaar saa Regeringen ved sine Presseforholdsregler? Naar Forfatterne paa deres Side forstaar at uddanne til Fuldkommenhed »den sørgelige Kunst at skjule de egenlige Tanker mellem Linjerne«, saa oplæres Læserne paa deres Side efterhaanden til til Fuldkommenhed at opdage de mellem Linjerne skjulte Tanker. Det eneste, der opnaas, er altsaa, at Sandheden kommer lidt senere frem; men — ganske vist — for den Regering, hvis Motto er »après moi le déluge«, kan dette muligvis være tilstrækkeligt, hvis, nemlig, »le déluge« virkelig først kommer efter den paagældende Regering. Men Samfundet slipper ikke for »le déluge«; Udbruddet kommer, vel lidt senere, men det kommer og det kommer paa en mere ondartet Maade; det kommer, præget af al den Hædefuldhed og al den Bitterhed, som den demoraliserede Regering avler ved sit Undertrykkelsessystem. Man har set det i Rusland, og man vil ogsaa se det andetsteds.

De russiske revolutionære Bevægelers Historie deler Forf. i fire Afsnit. Det første, der karakteriseres ved Herzens og Tschernyschewskis journalistiske Indflydelse, begynder med Aaret 1855, omfatter Forberedelserne til Livegenskabets Ophævelse og den derpaa

følgende Skuffelse, og afsluttes med den polske Opstand 1863. Under den anden Periode forsøger Demokrater og Liberale ærligt at arbejde sammen med den reformvenlige Regering, og der indtræder en Stilhed paa Revolutionens Omraade. der kun forstyrres svagt ved Ischutins og Netschajews Sammensværgelser (1866 og 1869) og ved Karakosows Attentat (1866). Omtrent ved Aar 1872 begynder den tredje Periode: en Mængde smaa Foreninger med rent socialistiske Formaal udfolder en virksom Propaganda, arbejder i Begyndelsen med fuldstændigt fredelige Midler, men gaar fra 1875 over til revolutionær Agitation. Endelig kommer den fjerde Periode, idet Bevægelsen ved Aar 1878 foretager et fuldstændigt Omsving: Socialismen trænges atter bagved Politiken; de decentraliserede smaa Foreninger fortrænges af et strengt disciplineret Samfund med en Exekutivkomité, og i Stedet for de fredelige Midler træder Rædselssystemet, navnlig det systematiske Kejsermord. Om de to første Perioder har Thun ikke meget at oplyse, eller maa i alt Fald henholde sig til Andres Skrifter; det er overvejende Tiden efter 1872, hans Fremstilling er helliget, og for de to sidste Perioders Vedkommende hviler hans Fremstilling paa mere selvstændige Studier.

Det første Afsnit er altsaa Tiden fra 1855 til 1863. Forf. berører den overordenlige Indflydelse, Herzen udøvede gennem sin Kritik af det russiske Regeringssystem, og omtaler hvorledes alle Liberale i Begyndelsen i Grunden havde fuld Tillid til den unge Monark, Alexander II's, gode Vilje, men hvorledes de fuldstændigt skuffedes ved Emancipationsloven af 1861, der paa den ene Side skabte en Række af ruinerede Existenser blandt de tidligere Privilegerede uden paa den anden Side at skaffe de fortrykte Bønder de Goder, man havde gjort Regning paa. Perioden afsluttes med den polske Opstand, 1863, som Socialisterne først havde ment at kunne udnytte i deres Interesse, hvilket atter var at gøre Regning uden Vært: »den radikale Socialisme og den polske Revolution besejredes af den russiske Patriotisme; Katkow tiltraadte Arven efter Herzen.» »Regeringen gik frem efter Katkows Forskrift: »vore indre Forrædere er værre end de ydre; i Moskau, Petersborg og andre Byer foretoges Arrestationer til Udgangen af 1864, og Bevægelsens Førere sendtes til

Sibirien. Men de revolutionære Selskabers Organisation forblev uopdaget, uagtet en særlig Kommission nedsattes til dens Efterforskning.«

Endnu mere end ved de repressive Forholdsregler lykkedes det dog at dæmpe Bevægelsen ved de Reformere, Alexander II. nu tog fat paa, eller dog syntes at ville tage fat paa. Paa Indførelsen af en ny Ordning af Domstolene, paa Indførelsen af lokal Selvforvaltning, paa en Reorganisation af Militær- og Finansvæsen m. m. toges der fat. Ærligt og redeligt søgte de Liberale nu at arbejde sammen med den reformvenlige Regering. Og da Regeringen samtidigt tilstod Pressen større Frihed, tabte det Tilløkkende ved Emigrationens forbudte Literatur sig ganske naturligt: Herzens »Klokke«, der i 1863 havde haft et Oplag paa 2000—2500 Exemplarer, udkom nu kun i 500 Exemplarer, rent undtagelsesvis i 1000 Exemplarer, og kunde kun fortsættes med pekuniært Tab; Herzen († 1870) traadte i 1868 tilbage fra Redaktionen af »Klokken« i Erkendelsen af, at »Ungdommen vilde vandre sine egne Veje, og ikke mere trængte til ham.« Bakunin trak sig ogsaa tilbage fra de specifikt russiske Anliggender, og blev Revolutionær af helt igennem kosmopolitisk Art. Stilstand og Tilbage- tog over den hele revolutionære Linje. Under denne Stilstandsperiode — kun, som ovenfor nævnt, svagt forstyrret ved nogle enkelte smaa revolutionære Forsøg — arbejdede de Misfornøjede i Hovedsagen med det fredeligste af alle Midler: den literære Kritik. De kritiserede og kritiserede, og der var ogsaa Nok at kritisere (de saakaldte Reformere viste sig snart for en stor Del at være nominelle); de negerede, de var »Nihilister«, og først omtrent ved Aar 1870 traadte en positiv Virksomhed til som Supplement til den negerende: Nihilismen begyndte at gaa over til Socialisme; den praktiske socialistiske Propaganda begyndte at melde sig; Ungdommen, særligt den studerende Ungdom, begyndte at føle det som de dannede Klassers Pligt at være Folket nyttigt; det var af Folkets Arbejde, at de Dannede levede; det var ogsaa disses Pligt at præstere en Modydelse. Denne Tanke fyldte Universitetsungdommen med Begejstring; men hvorledes skulde den bringes til Udførelse?

Allerede tidligere havde den anarkiske Socialist Bakunin talt om, at man maatte »ud i Folket« for at

gøre Propaganda; ogsaa Peter Lawrow kom ind herpaa. Peter Lawrow var i Tresserne Oberst og Professor ved Krigsakademiet i Petersborg, men stod allerede da i Forbindelse med de Liberale; gjorde i 1860 Furore ved en offentlig Forelæsning, med socialistisk Tendens, over Gendøberne; traadte senere i Forbindelse med hemmelige revolutionære Selskaber; blev derefter af Regeringen forvist til Guvernementet Arkangel; undveg i 1869, tog i 1871 Del i Kommuneopstanden i Paris, og befandt sig i Begyndelsen af Halvfjerdserne i Zürich. Her redigerede han 1873—76 det russiske Tidsskrift »Fremad«. Og i dette Tidsskrift anbefalede han de socialistiske Propagandister først at arbejde paa deres egen Udvikling, og dernæst, naar de var komne i Besiddelse af de fornødne Kundskaber, at »gaa ud i Folket« og belære det om dets Stilling. Først efter grundige Forberedelser, først naar Frugten var moden, kunde den plukkes. Disse sindige Anskuelse vakte selvfølgelig Modstand hos Fusementerne, hos Bakunin og hans Venner, og de udgjorde Flertallet af den socialistiske Ungdom. Men, omend uden den nødvendige Selvforberedelse, — »ud i Folket« for at gøre Propaganda for Socialismen vilde Studenter, Seminarister, Gymnasiaster. »Appellen til den russiske Ungdom lod ikke forgæves; de Unge lod sig ikke afskrække ved Tabet af deres Karrière og af deres personlige Velfærd, ikke ved strenge Straffe og ikke ved Landsforvisning; Nød og Død styrtede de sig imøde med Begejstring, næsten med et religiøst Sværmeris Begejstring.«

Propagandaen dreves af en hel Række af hemmelige, radikalt-socialistiske Selskaber af forskellige røde Nuancer. Omkring Malikow — for at nævne nogle Exempler — havde et mindre Antal Enthousiaster sluttet sig, de saakaldte »Gudmennesker.« Deres Theori var, at der hos ethvert Menneske, selv den ringeste, findes en »guddommelig Gnist« (i Skikkelse af gode Egenskaber som Kærlighed til Næsten, Beredvilighed til at ofre Alt osv.). Det gælder blot ved Prædiken at puste den »guddommelige Gnist« frem, saa at den slaar ud i den »guddommelige Følelse«, d. v. s. Ligheds- og Broderligheds-Ideen. Denne mystiske Sekt vilde da kun virke gennem Overbevisningen, og da dens Fører blev arresteret, forsøgte han i Overensstemmelse med sin Theori at puste Statsprokurørens

»guddommelige Gnist« op til Menneskekærlighedens Flamme. Dette lykkedes ham saavidt, at Prokurøren erklærede denne Sværmer for gal, og ikke lagde nogen Vanskelighed i Vejen for Sektens Udvandring til Amerika (1873—74). — Af større Betydning var det Selskab, der sluttede sig til de i det ovennævnte Blad »Fremad« udviklede Ideer. Formaalet var først Selvdannelse, saa Folkets Dannelse. Paa den revolutionære Praxis har dette Selskab kun øvet en middelbar Indflydelse. — Langt mere Betydning fik den Forening, der dannede sig omkring Nikolai Tschaikowski. I Aarene 1869—72 søgte den hovedsagelig at bearbejde Studenterne; den indførte socialistiske og fritænkerneske — men tilladte — Bøger, overtog deres Forhandling og solgte dem til halv Bogladepris; samtidigt søgte den at faa Indpas i Skolerne. Men Regeringen kom snart under Vejr med dens Bestræbelser, forbød dem, forviste en af dens Førere, — og da de Unge saa, at Regeringen straffede deres Kulturbestræbelser ligesaa haardt som en socialistisk Propaganda, gik de ganske naturligt over fra blot at indføre og udbrede tilladte, til ogsaa at indføre forbudte Skrifter; ja de oprettede endog et socialistisk Trykkeri i Petersborg. Fra 1873 begyndte Foreningens Medlemmer at »gaa ud i Folket«: Studenter, Officerer, rige og fornemme Mænd og Kvinder blandt dens Medlemmer søgte Arbejde paa Fabriker, nedsatte sig som Vævere, som Brændehuggere osv. Det mest bekendte kvindelige Medlem i Foreningen var Sofie Perowskaja, den senere Kejsermorderske; det bekendteste mandlige Medlem var Kejserindens Kammerherre, Fyrst Peter Krapotkin.

Alle de talrige Foreninger, der dannedes i Aarene 1872—75, fulgte Ordet: »ud i Folket.« Nogle vilde ud i Folket for overhovedet at lære dette at kende, — det Folk, som de vilde leve og dø for. Andre vilde ud i Folket for at indvirke kultiverende paa det, hæve dets aandelige og moralske Niveau. Atter andre vilde ud i Folket for at oplyse det om dets elendige, fortrykte Tilstand, for at oparbejde det for den kommende Revolution. Alle vilde de nærme sig Folket. Men ad hvilken Vej skulde de naa derhen, — disse unge Mænd, for Størstedelen af de privilegerede Klasser? »De vidste, at Bonden havde en instinktiv Mistro til dem, — og nu skulde de med deres hvide Hænder og den adelige

Kulturs øvrige Attributer vandre derhen, hvor deres Fædre og Brødre før dem havde været med Knutten og Skattelisten! Ingen hjalp dem med deres Forehavende; selv fra velvillig Side tilraabte man dem: »Hvad vil I i Folket, I Hvidhændede! I Herresønner! Folket vil I gøre tummelumsk! Men Bønderne vil binde Jer om Hænder og Fødder, saasnart I aabner Munden imod Kejseren. Bliv hellere hjemme og lær noget, I Drengel!» Men Ungdommen lod sig hverken holde tilbage ved Spot eller ved Trusler; allerede altfor længe, mente den, havde den opsat at gøre Propaganda for sine Ideer, og nu vilde den skyde Bresche i Bøndernes overleverede Forestillinger. Bevægelsen, der begyndte ganske i det smaa, havde strax i Begyndelsen noget Held med sig, og blev nu epidemisk. »Udi Folket« blev den frit tænkende Ungdoms Feltraab. Den russiske Socialist brød alle Familjens Baand, opgav sin Karriere, lod Solen brune sit Ansigt, stak Hænderne i Tjære for at gøre dem grove, tog Bondekitlen paa, stak det forfalskede Pas i Støvleskaftet, kastede Tværsækken med Bøgerne over Skulderen, tog Stokken i Haanden, rystede den fordærvede Verdens Støv af sine Fødder og »gik uden Vej paa Rejse.« Nogle vandrede om fra Stad til Stad, søgte at opflamme ved Taler, uddelte Bøger osv. Andre, der ikke ventede sig noget af den flyvende Agitation, satte sig fast paa et bestemt Sted, søgte Plads paa Værksteder, i Handelsforretninger, hos Bønder, eller oprettede Skoler. Baade af socialistiske Skoler og af socialistiske Værksteder for mange forskellige Haandværk opstod der en hel Række. Her uddeltes der et meget betydeligt Antal af socialistiske Bøger, Brochurer, Proklamationer, Viser, baade alvorlige, halvt videnskabelige, nationaløkonomiske og historiske Fremstillinger, og Romaner, Noveller, Fortællinger, Æventyr, endvidere Prækner og opbyggelige Skrifter, — dels trykte i hemmelige Trykkerier i Rusland, dels indførte fra Udlandet, især Genf. Den Bog, som der dog udrettedes mest med, var Biblen: en Gruppe af Propagandisterne gik med Evangeliet i Haanden ud mellem Sektererne, og paaberaabende sig Biblen hævdede de Nødvendigheden af en ny Samfundsorden.

Over Landet havde Agitationen spændt et temmeligt tæt Net, og i Aarene 1874—75 fandtes der næppe en stor- eller lille-russisk Provins, hvor der ikke exister-

ede socialistiske Selskaber og Kolonier. Talrigst var Socialisterne i Universitetsbyerne, hvorfra de fik deres Kærnetropper. Den aktive Agitation dreves vel overvejende af de Unge, især Studerende; men ældre Personer tog dog ogsaa Del i den: en ældre, anset Fredsdommer ofrede Agitationen hele sin Formue, 40,000 Rubler; en Gendarmoberst-Fru understøttede sin socialistiske Søn med Raad og Daad; en Professor i Jaroslaw introducerede i Studenternes Kreds en bekendt Agitator; en rig, gammel Godsejerfrue agiterede blandt sine Bønder og sendte sine Døtre til Zürich; en højtstaaende Embedsmand indhentede ved Embedsbesættelser Raad hos en kompromitteret Student; hos Godsejere, Fredsdommere, Læger og forskellige Storborgersfamiljer i Moskow fandt de forfulgte Agitatorer ofte et Tilflugtssted, ja understøttedes med Penge. »Men hvorfor, vil man spørge, hjalp Storborgerne Socialisterne. disse Socialister, der jo netop arbejdede paa at undergrave Storborgernes sociale Existens? Aabenbart fordi man i en saadan Grad var forbitret paa Regeringen, at man understøttede dens Fjender, hvor man fandt dem, naar man blot derved kunde komme til at give sin Forbitrelse Luft.« Som bekendt har Kvinderne i Rusland i en fremtrædende Grad vist de revolutionære Bevægelser Interesse. Af 770 Anklagede indtil Midten af 1875 var 612 Mænd, 158 Kvinder. Unge og gamle, grimme og smukke Piger forlod det fædrene Hjem for at komme ud i Folket, og der staa Last og Brast med det. Døtre af de bedste Familjer, Døtre af Statsraader, af Generaler, af Guvernører (deriblandt Natalie Armfeld, Barbara Batjuschkowa, Sofie Perowskaja, Sofie Löschern von Herzfeld osv.) drog ud i Folket, forrettede Mark- og Fabrikarbejde, sov sammen med deres Arbejdskammerater og — vel at mærke — fandt undertiden Sympathi og Opmuntring hos deres fornemme Slægt.

Hvad der er blevet udrettet ved denne »Gaaen ud i Folket«, er omtvistet. At Resultater er blevne opnaaede, kan ikke betvivles, — men naturligvis ikke saa store som de unge Entusiaster havde haabet og ventet. Selve Ideen var god, — men den Maade, den udførtes paa, var det ofte ikke. Propagandisternes Umodenhed, Uforstand og ofte forbavsende Uforsigtighed fordærvede meget. Thun betragter denne »Gaaen ud i Folket« ikke saa meget som en alvorligt gennemtænkt Gerning,

men snarere som en Valfarten af troende Mænd, Kvinder og Børn til Folkelivets hellige Sted; — men den anarkiske Socialisme »gled af fra Folkemassernes Bevidsthed, fordi den ikke stod i Sammenhæng med Landets historiske Udvikling.« Forøvrigt florerede denne Valfarten kun nogle faa Aar: i 1875 skred Myndighederne ind mod de socialistiske Pilgrimme og fængslede dem i Hundredevis. De havde stræbt at udbrede deres Anskuelse ved fredsommelige Midler; Regeringen tillod dem det ikke; saa besluttede de da at prøve de voldsomme.

Allerede i Aarene 1875—77 kom de voldsommere Midler nu og da til Anvendelse; først med Aaret 1878 er det dog, at den terroristiske Periode aabnes. »I dette Aar begyndte den russiske Bevægelse at undergaa en dybtindgribende Forandring, der det nævnte Aar førte til en Spaltning i det revolutionære Parti. De socialistiske Formaal trængtes tilbage af de politiske; de fredelige Midler erstattedes af Terrorismen, og den løse Organisation af de indbyrdes uafhængige Selskaber afløstes af en centralistisk Organisation med streng Disciplin og ubrødelig Hemmelighed. Vel havde lignende Bestræbelser allerede tidligere søgt at trænge sig frem; de havde allerede været tilstede i den fredelige Propagandas første Tid, men nogen Indflydelse paa Begivenhedernes Gang havde de ikke øvet. Først nu kom de til at herske, dog ikke uden Indskrænkninger, thi de tidligere Retninger vedbleve at leve, omend under et stærkt Tryk. I den hele Bevægelse siden Begyndelsen af Halvfjerdserne er der — bortset fra mindre vigtige Strømninger — tre Retninger at skelne mellem: først har den socialistiske, decentraliserede, fredelige Propaganda Overhaand; saa faar den socialistiske, decentraliserede, revolutionære Agitation, og endelig den politiske centralistiske Terrorisme Overvægten. Spiren til denne sidste var fra Begyndelsen af tilstede, og Kampens Ild bragte den til tidlig Modenhed. Overhovedet har den russiske Revolution i vanvittig Hast gennemløbet alle Udviklingens Stadier. Udviklingens Gang var en logisk nødvendig Konsekvens af de konkrete Forhold; men Socialisternes Flertal havde ingenlunde fra Begyndelsen tilsigtet den saaledes; den politisk-centralistiske Terrorisme er tværtimod fuldt ud et naturligt Produkt af den skaanselløse Kamp mellem en despotisk Regering og en fortvivlet revolutionær Ung-

dom, af en skaanselsløs Kamp mellem to Parter, af hvilke hverken den ene eller den anden viger tilbage fra noget Middel.« Atter og atter fremhæver Thun, at den terroristiske Kampmaade i Rusland var »et naturligt Produkt af Forholdene.« De russiske Socialister havde ikke Lov til at arbejde for deres Ideer gennem Foreninger, gennem Forsamlinger, gennem Pressen; ingen lovlig Vej stod dem aaben; hvad der i andre Lande vilde være lovligt, blev i Rusland lovstridigt, og altsaa forfulgt af Regeringen; men jo haardere Regeringen forfulgte, jo hyppigere den idømte mange Aars Tvangsarbejde for Udbredelsen af et Flyveskrift, jo hyppigere den idømte Dødsstraf for Modstand mod Politiet, — desto mere forbitrede blev de Undertrykte. »Dels som Nødværge, dels som Hævn dræbte de Spioner og haardhjertede Embedsmænd, gjorde Modstand ved Arrestationer, befriede Fanger og sendte Emissærer ud i Landet. Ganske naturligt drev Regeringens Undertrykkelsesforholdsregler de Revolutionæres Voldsgerninger yderligere frem, — og omvendt. Paa begge Sider hidsedes Lidenskaberne op, og ophidsede Personer sluttede sig sammen til Hævnkomitéer eller øvede paa egen Haand Lynchjustits, naar Forbrydelser, takket være Administrationens grænseløse Vilkaarlighed, ellers vilde forblive ustraffede. Om Socialisme, om Moral og Retfærdighed var der ikke mere Tale; en vild Krig var brudt ud mellem to Dødsfjender, og som i enhver anden Krig spurgtes her kun om, hvad der var hensigtsmæssigt.« Men det fremhæver ogsaa Thun, at det ingeniunde var med let Sind, at de russiske Socialister besluttede sig til at gaa over til Terrorismen, at det ingeniunde var med let Sind, at man forlod den forholdsvis fredelige Propagandas Vej og besluttede sig til at gaa Voldsomhedernes og Mordets Vej.

Thun giver nu en udførlig Oversigt over den terroristiske Periode. Han skildrer Terrorismens Theori saavel som dens Praxis. Han giver Oplysninger om Terroristernes Personligheder og om deres Virkemidler. Og han dvæler ogsaa ved den Maade, hvorpaa den russiske Regering har ment at burde behandle de Revolutionære. At frikende Regeringen for Skyld ser han sig ikke i Stand til. Og det er jo netop ogsaa Regeringens Skyld, der for en stor Del forklarer den Sympathi, Socialisterne har fundet i Kredse, der med Uvilje maatte se paa de terroristiske Midler og med Frygt maatte tænke paa de

socialistiske Formaal. Og denne Sympathi rækker vidt; den maa ikke maales med den aktive Understøttelse, de Privilegerede har ydet Socialisterne; men man tænke paa den Sympathi en Wera Sassulitsch f. Ex. mødte og den Begejstring i anti-socialistiske Kredse det vakte, da Jury'en svarede Nej paa Spørgsmaalet om Wera S. havde skudt paa General Trepow: i højere Forstand havde hun ikke skudt paa den Person, hendes Revolverkugle saarede livsfarligt; hendes Skud gjaldt den russiske Regerings Princip, og dette Skud kunde ogsaa Socialisternes og Terroristernes Fjender billige. Og hvilken Medfølelse har ikke de andre socialistiske Processer vakt hos det store anti-socialistiske Publikum. Ved en af disse Processer endte Myschkin sin Tale med disse Ord: »Det er ingen Domstol, jeg staar for; det er en kaad Komædie, der her spilles, ja det er noget meget Skændigere end et offentligt Hus, vi her befinde os i. Det er i alt Fald af Nød, at Fruentimrene i de offentlige Huse handler med deres eget Legeme; men her er det Senatorer, der af Nederdrægtighed og Spytslikkeri, for at opnaa en Rang eller en lumpen Løn, handler med Andres Liv, schakrer med Sandheden og med Retfærdigheden, schakrer med Alt, hvad der er Menneskene værdifuldt.« Disse Ord fandt Genlyd langt ud over de socialistiske Kredse. Hvad der derimod ikke fandt Genlyd i vide Kredse, var Kejserens Opraab til »Samfundet«, om at komme Regeringen til Hjælp i dens Kamp mod Terrorismen. »Samfundet« forholdt sig passivt ligeoverfor dette Opraab. Det mente, at da Kejseren har forbeholdt sig alene al Magt, faar han alene ogsaa kæmpe Kampen. Det er denne Samfundets Passivitet, der forklarer den umaadelige Virksomhed en Haandfuld aktive Terrorister har kunnet udfolde. Og Samfundets Passivitet er atter begrundet i Følelsen af dets Afmagt, i Uvilje mod en Regering, der endog forfølger formodede »Tankeretninger«, der betjener sig af smudsige Redskaber og har smudsige Formaal. »Regeringen«, siger Thun, »viser sig at være et Institut, med hvis Støtter ethvert retskaffent Menneske vil have saa lidt som muligt at gøre; mellem »Samfundet« og Regeringen bestaar der et uudslukkeligt Had, og hint ønsker intet mere inderligt end at tilintetgøre denne i dens nuværende Organisation, og understøtter derfor enhver oppositionel Bestræbelse.« Vel billiges de socialistiske Formaal ikke, og de terroristiske Midler

vækker Afsky; men naar man heller ikke kan billige Regeringens Formaal — at lade nogle korrupte Embedsmænd leve højt paa de hæderlige Borgeres Bekostning — og tilmed maa afsky dens Midler, der — saaledes som Thun skildrer dem — paa deres Vis ikke er en Smule mindre raa, brutale, barbariske og samvittighedsløse end Kejsermordernes, — saa bliver Følgen: hos de fleste af Middelstandens og de højere Klassers Medlemmer Passivitet, hos andre af dem endog en hemmelig Medfølelse med de unge Revolutionsmænd, thi medens man ikke kan forstaa, at en evropæisk Regering bruger saadanne Midler som den russiske, saa forstaar man godt, at »i den unge Revolutionsmands Bryst maa Hævnens Følelse blusse op og maa drive ham til Forbrydelser, ja Mord.«

Thuns Bog, om hvis Indhold vi her har givet en Forestilling, er præget af stort Maadehold. Han skjuler ikke Terroristernes Misgreb, men han giver ogsaa lærerige Oplysninger om Regeringens, for Vestevropæere ligefrem utrolige Barbari, rettere sagt: Umenneskelighed. Han har søgt at fordele Sol og Vind retfærdigt. Han har bestræbt sig for — at give Kejseren, hvad Kejserens er.

A. P.-St.
